

Herta Müller: Ihminen on iso fasaani (3)

Riitta Vaismaa **Müller** -arviot 3 osa

Ihminen on iso fasaani: kyse on passista

Romaani Ihminen on iso fasaani koostuu lyhyistä ja nimetyistä kappaleista. Tässä se muistuttaa *Matalan maan* rakennetta.

Fasaanin teema on selvästi poliittinen: maasta pitää päästä pois. Passin saanti on poispääsyn edellytys, ja passin saannin edellytys on lahjonta, johon eivät päähenkilön, mylläri Windischin, jauhot riitä. Passia ja rajanylitystä varten tarvitaan papinkirja, ja sen saamiseksi pappi vaatii seksuaalisia palveluita. Passin myöntää miliisi, jolla on samat vaatimukset. Kun vaimo on liian vanha, maksun suorittajaksi vaaditaan tytär. Papilla on sakaristossa rautasänky, josta papinkirjaa etsitään useita kertoja. Miliisillä on patja postin varastossa. Sinnekin Amalie komennetaan monesti. Windisch häpeää. Vaimo sanoo vain, että kyse ei ole häpeästä vaan passista.

Kerronta on vähäeleistä ja arkista, tunnelma on raskas ja ahdistava. Pienin tarinoin luodaan kudelmaa kylän historiasta, johon kuuluvat pakkolunastukset ja Siperian pakkotyöleirit. Vaikuttavin ja koskettavin on kohtaaminen, jossa Müller äärettömän taitavasti kuin satuna kertoo Windischin vaimon viidestä pakkotyövuodesta kaivoksessa.

Passia odottavat monet. Kun turkkurin talossa on tyhjät ikkunat, se kertoo, että turkkuri on saanut passin. Passin saaneet myyvät omaisuutensa verhoja myöten. Leikki-ikäisistäkin tietää, kenen perhe on lähdessä pois. Lapset tuovat tarhan naulakkoon kukin oman koukkunsa tunnistamiseksi kuvan. Passin saaneen perheen lapsen kuvassa on punamustakeltainen lippu. Passijonossa myös ohitetaan, vallanpitäjien ikeikäinen hajota ja hallitse -menetelmä ylläpitää kyräilyä ja pelkoa.

Vuoden päästä muutosta Windisch ja hänen vaimonsa tulevat käymään kylässä. Heillä on auto ja uudet vaatteet. Kyläläisille he ovat kuin ilmaa. Vaikka kaikki on tuttua, heille tulee tunne kuin eivät olisi kylässä koskaan olleetkaan. Muutamalla sanalla Müller näyttää kohtalon julmuuden.

Ruohosoppa

Windischin vaimo oli ollut viisi vuotta Venäjällä. Hän oli nukkunut parakissa rautasängyllä. Sänkyjen reunat kuhisivat luteita. Hänen päänsä oli ajeltu paljaaksi. Kasvot olivat harmaat. Päänahka oli punaiseksi purtu.

Vuorten päällä oli vielä pilvien ja piiskaavan pyryn vuoristo. Kuorma-auton lavalla poltti pakkakanen. Kaikki eivät laskeutuneet autosta kaivoksen luona. Joka aamu penkeille jäi miehiä ja naisia istumaan. He

istuivat silmät avoimina. He päästivät toiset ohitse.
He olivat paleltuneet kuoliaaksi. He istuivat tuonpuoleisessa.

Kaivos oli musta. Lapio oli kylmä. Hiili oli raskas-
ta.

Kun lumi sulii ensimmäisen kerran, kivisissä lumipälvissä
kasvoi terävää, laihaa ruohoa. Katharina oli
myynyt talvitakkinsa kymmenestä leipäviipaleesta.

Hänen vatsansa oli suu. Katharina keräsi joka päivä
tukun ruohoa. Ruohosoppa oli lämmintä ja hyvää.
Siili veti pariiksi tunniksi piikkinsä piiloon.

Sitten tuli toinen lumi. Katharinalla oli villahuopa.
Päivisin se oli hänen takkinaan. Siili pisteli.

Pimeään laskeuduttua Katharina kulki lumen valoa
kohti. Hän kyyristyi. Ryömi vartijan varjon ohi.
Katharina meni miehen rautasänkyyn. Mies oli kokki.
Hän sanoi Katharinaa Kätheiksi. Kokki lämmitti häntä
ja antoi hänelle perunoita. Ne olivat kuumia ja makeita.
Siili veti pariiksi tunniksi piikkinsä piiloon.

Kun lumi sulii toisen kerran, ruohosoppaa kasvoi
ihan kenkien alla. Katharina möi villahuopansa kymmenestä
leipäviipaleesta. Siili veti piikkinsä pariiksi
tunniksi piiloon. Sitten tuli kolmas lumi. Katharinalla
oli takkinaan turkisliivi.

Kokin kuoltua lumen valo loisti toisesta parakista.
Katharina ryömi toisen vartijan varjon ohi. Hän meni
miehen rautasänkyyn. Mies oli lääkäri. Hän sanoi
Katharinaa Katjugaksi. Lääkäri lämmitti häntä ja antoi
hänelle valkoisen paperinpalan. Se oli tauti. Kolmeen
päivään Katharinan ei tarvinnut mennä kaivokseen.

Kun lumi sulii kolmannen kerran, Katharina möi
turkisliivinsä kupillisesta sokeria. Katharina söi märkää
leipää ja ripotteli sokeria päälle. Siili veti pariiksi
päiväksi piikkinsä piiloon.

Sitten tuli neljäs lumi. Katharinalla oli takkinaan
harmaat villasukat.

Lääkärin kuoltua lumen valo loisti leirin pihan
poikki. Katharina ryömi nukkuvan koiran ohi. Hän
meni miehen rautasänkyyn. Mies oli haudankaivaja.

Hän hautasi myös kylän venäläiset. Hän sanoi Katharinaa Katjaksi. Haudankaivaja lämmitti häntä ja antoi hänelle lihaa kylän hautajaiskemuista.

Kun lumi sulii neljännen kerran, Katharina möi harmaat villasukkansa kulhollisesta maissijauhoja. Maissipuuro oli kuumaa. Se turposi. Sii veti pariksi päiväksi piikkinsä piiloon.

Sitten tuli viides lumi. Katharinalla oli takkinaan ruskea leninki.

Haudankaivajan kuoltua Katharina puki päälleen hänen takkinsa. Hän ryömi lunta pitkin aidan läpi. Hän kulki kylään yhden vanhan venakon luo. Nainen eli yksikseen. Haudankaivaja oli haudannut hänen miehensä. Vanha venakko tunsu Katharinan takin. Se oli hänen miehensä takki. Katharina lämmitteli hänen talossaan. Lypsi hänen vuohiaan. Venkko sanoi häntä dievotgaksi ja antoi hänelle maitoa.

Kun lumi sulii viidennen kerran, ruoho kukki keltaista röyhyä.

Ruohosopassa uiskenteli keltainen pöly. Se oli makeaa.

Eräänä iltapäivänä leirin pihaan ajoi vihreitä autoja. Ne murskasivat ruohon. Katharina istui parakin edessä kivellä. Hän näki pyörien kurajäljet. Näki vieraat vartijat.

Naiset kapusivat vihreiden autojen lavajlle. Kurajäljet eivät vieneet kaivokseen. Vihreät autot pysähtyivät pienelle asemalle.

Katharina nousi junaan. Hän itki ilosta.

Katharinan käsissä oli vielä ruohosoppatahroja, kun hän sai kuulla että juna vei kotiin.

Herta Müller: *Ihminen on iso fasaani*. Suom. Raija Jänicke. Tammi 1990, 2. painos. 2009. Alkuteos *Mensch ist ein grosser Fasan auf der Welt* 1986